

Dve dobri novici za kmete

Sprejetje Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju rešuje kar dve težavi kmetov ob upokojitvi.

Urška Ahlin Ganziti, KGZS
urska.ahlin-ganziti@kgzs.si

Državni zbor je 24. septembra 2020 z veliko večino potrdil sprejem Zakona o dopolnitvah Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Gre za zakon, ki izpolnjuje marsikatera pričakovanja in potrebe kmetov, za katere smo si na Kmetijsko gozdarski zbornici Slovenije (KGZS) prizadevali vrsto let. Rešuje namreč kar dve težavi kmetov ob upokojitvi. To je vštevanje dokupljenih kmečkih let v pokojninsko dobo brez dokupa ter priznanje širšega obsega pravic kmetom, ki so v osemdesetih letih prejšnjega stoletja plačevali enako visoke prispevke kot združeni kmetje, katerim je bil priznan polni obseg pravic.

Dokup kmečkih let

Leta 1984 je pričel veljati ZPIZ-83, ki je končno vsem kmetom omogočil splošno zavarovanje za starost in hkrati dal možnost, da za pretekla leta dokupijo dobo. To so bili kmetje, ki jim pred navedenim letom ni bilo omogočeno vstopiti v zavarovanje – tudi v starostno zavarovanje kmetov ne. Mnogo kmečkega prebivalstva se je takrat vključilo v zavarovanje in izkoristilo možnost dokupa dobe za čas, ko so delali na kmetiji. Tovrstna doba je vse do leta 2013, ko je bila sprejeta zadnja reformna zakonodaja s tega področja, štela kot doba, ki ni vplivala na višino odmere pokojnine. Z uveljavitvijo ZPIZ-2, torej od 1. januarja 2013 dalje, pa je dokup kmečkih let izgubil svojo vrednost. Uzakonjeno je bilo namreč razlikovanje med pokojninsko dobo in pokojninsko dobo brez dokupa, pri čemer le slednja omogoča priznanje polne pokojnine brez morebitnih odbitkov, priznanje pokojnine v zagotovljeni višini in možnost upokojitve pri nižji starosti. Zato vse od 1. januarja 2013 dalje mnogi kmetje prejemajo pokojnino, ki je lahko nižja za kar 18 odstotkov, kot bi bila sicer, nimajo pravice do odmere pokojnine v zagotovljeni višini, ki trenutno znaša 555,76 evra, in se ne morejo upokojiti pri nižji starosti. Nemalo izmed njih se jih je zato odločilo ostati v zavarovanju dlje kot 40 let, tudi po tri, štiri leta, in sicer z namenom, da bi izničili dokupljena leta ter si tako zagotovili vsaj odmero pokojnine brez odbitkov.

Glavni namen uvedbe pokojninske dobe brez dokupa je omogočiti upokojitev s polno pokojnino po 40 letih dela pri starosti 60 let oziroma celo nižji v primeru uveljavitve znižanja starosti. Pri tem je potrebno poudariti, da navedeno velja le

za osebe, ki so bile 40 let delovno aktivne, saj sicer polna upokojitvena starost znaša 65 let. Ravno zato smo na KGZS ves čas trdili, da dokupa kmečkih let ne gre primerjati s preostalih dokupi. Kmetje so namreč leta lahko dokupili le, če so dokazali, da so v obdobju dokupa resnično delali na kmetiji.

Sprejet zakon končno priznava, da je 40 let dela dovolj. Vsi kmetje, ki so dokupili leta po ZPIZ-83, bodo to obdobje imeli priznано kot pokojninsko dobo brez dokupa, zaradi česar se bodo lahko pri starosti 60 let ali celo nižji upokojili brez morebitnih odbitkov pri izračunu pokojnine. Če pa so bili pretežni del svoje zavarovalne dobe zavarovani za širši obseg, bodo deležni še dodatne ugodnosti. Če njihova pokojnina za 40 let dela ne bo dosegla višine zagotovljene pokojnine, jim bo ta odmerjena v višini slednje (ta kot že omenjeno trenutno znaša 555,76 evra). Vse navedeno pa ne velja le za tiste, ki se bodo šele upokojili, pač pa tudi za vse že upokojene kmete oziroma zavarovance, ki prejemajo del pokojnine. Tem bo Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (ZPIZ) v roku šestih mesecev ponovno izračunal višino pokojnine. Do nove višine pokojnine bo posameznik upravičen od 1. januarja 2021 dalje, pri čemer mu za to ne bo potrebno storiti ničesar, saj je zakon predvidel avtomatizem s strani ZPIZ.

Priznanje širšega obsega pravic

Druga novost, ki jo zakon prinaša za kmete, je priznanje širšega obsega pravic kmetom, ki so bili po ZPIZ-83 obravnavani kot drugi kmetje, vendar so plačevali prispevke v višini kot združeni kmetje za polni obseg pravic.

ZPIZ-83 je sicer omogočil vsesplošno zavarovanje kmetov, vendar na za današnje čase sila krivičen način. Kmetom, ki niso veljali za združene kmete, je naložil dolžnost zavarovanja, pri čemer pa so le-ti lahko izbrali zavarovalno osnovo, od katere so plačevali prispevke. V tistem času so se prispevki plačevali od zavarovalnih osnov, katerih višina je bila določena v kar desetih različnih razredih. Razredi od 4 do 10 so pomenili širši obseg pravic za združene kmete. Kmetom, ki niso bili združeni v zadrugah (t. i. drugi kmetje), je zakonodaja prav tako omogočala plačevanje prispevkov od višjih osnov, ni pa jim priznala pravic za širši obseg. Tako so drugi kmetje kljub višjim vplačilom za to obdobje

imeli priznan le ožji obseg pravic. Posledice tega so vidne še danes (npr. nimajo pravice do letnega dodatka, do dodatka za pomoč in postrežbo, do odmere pokojnine v zagotovljeni višini ...).

Sprejet zakon očitno krivično, ki jo je vzpostavil nek drug pravni red, v neki drugi državi, končno popravlja in obseg pravic priznava glede na višino vplačanih prispevkov. Drugim kmetom, ki so v obdobju od leta 1984 do 1992 (torej

v obdobju veljavnosti ZPIZ-83) plačevali prispevke za pokojninsko in invalidsko zavarovanje od zavarovalnih osnov iz 4. do 10. razreda, se za to obdobje prizna širši obseg pravic. Pri tem je potrebno opozoriti, da priznanje širšega obsega pravic ne bo avtomatično, temveč bodo upravičenci morali pokazati svojo voljo z vložitvijo zahteve na ZPIZ, saj za razliko od avtomatizma, ki je predviden za ponovni preračun pokojnine v primeru do-

kupa kmečkih let, zakon v tem primeru pobudo za ugotovitev širšega obsega pravic nalaga vsakemu posamezniku posebej. Če bo posameznik zahtevo vložil v roku prvih šestih mesecev v letu 2021 in bo ugotovljeno, da je plačeval prispevke v določeni višini za širši obseg pravic in ima lahko zaradi tega višjo pokojnino, mu bo pravica do nove odmere pokojnine priznana od 1. januarja 2021, sicer pa od prvega dne naslednjega meseca po vložitvi zahteve.

Na tem mestu pozivamo vse, ki so v navedenem obdobju bili kmečki zavarovanci in niso bili združeni v zadrugah, naj vložijo vlogo na ZPIZ.

Vsem tistim kmetom, za katere bo ZPIZ ugotovil, da so skupaj z obdobjem zavarovanja od leta 1984 do 1992 dosegli pretežni del zavarovanja v širšem obsegu pravic, bodo te priznane v polnem obsegu. To pomeni, da jim bo pokojnina odmerjena od najnižje pokojninske osnove oziroma v primeru dopolnjenih 40 let pokojninske dobe brez dokupa v zagotovljeni višini, če je ta za posameznika ugodnejša. Prav tako bodo vsako leto upravičeni do izplačila letnega dodatka. V primeru izkazanih potreb po pomoči in postrežbi pa so upravičeni tudi do dodatka za pomoč in postrežbo, pri čemer bodo za to pravico morali zaprositi posebej.

EIP projekt Uvedba nacionalnega genomskega obračuna plemenskih vrednosti za rjavo in črno-belo pasmo

Oddelek za zootehniko Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani bo v sodelovanju s Kmetijskim inštitutom Slovenije, sedmimi zavodi Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije in osmimi slovenskimi kmetijskimi gospodarstvi izvedel projekt v okviru Evropskega partnerstva za inovacije (v nadaljevanju EIP). Projekt z nazivom »Uvedba nacionalnega genomskega obračuna plemenskih vrednosti s kombinirano referenčno populacijo za slovensko rjavo in črno-belo pasmo govedil« se bo zaključil do novembra 2022.

V Sloveniji še nimamo lastnega genomskega obračuna plemenskih vrednosti, zato je primerjava slovenskih živali s tujimi, ki imajo mednarodne genomske plemenske vrednosti (GPV), zelo omejena. Kmetje, ki uporabljajo tuj genetski material, tako pogosto ne dosegajo pričakovanih rezultatov selekcije v lastni čredi. Posledično so rejce mlečnega goveda dolgoročno manj konkurenčne.

Projektna skupina je v prvi fazi projekta analizirala aktualne težave na področju selekcije in določila potencialne izzive z genomske selekcije, prepoznane s strani vseh deležnikov. S tem je definirala podrobnosti za pripravo rezultatov, ki bodo uporabni za rejce. Določenih je okrog 3.000 živali, ki imajo kakovostne podatke o fenotipu, v nacionalnem obračunu plemenskih vrednosti pa zanesljive napovedi in so dobro genetsko povezane s populacijo rjave oz. črno-bele pasme govedil v Sloveniji. Biološki vzorci teh živali bodo poslani v genotipizacijo, rezultati le-te pa bodo skupaj s podatki iz nacionalnega obračuna plemenskih vrednosti uporabljeni za vzpostavitev nacionalnega genomskega obračuna plemenskih vrednosti. Ta predstavlja temelj učinkovite selekcije na osnovi informacij iz genoma.

Ključna pričakovana posledica projekta je usposobljenost rejcev za kritično presojo informacij, ki jih uporabljajo pri odbiru lastnih živali (znotraj črede – odbira plemenskih telic) in pri izbiri semena plemenskih bikov. Trenutno na trgu semena in ostalega plemenskega materiala v govedoreji namreč vlada zmeda. Ponudniki semena razpolagajo z različnimi podatki o GPV, ki so ocenjene na tujih skalah in ne redko tudi standardizirane s parametri, ki niso ustaljeni v evropski govedorejski praksi. To je eden od razlogov, da rejci po nakupu semena bikov, izbranih

na podlagi tujih informacij, pri njihovih potomkah ne dosegajo pričakovanih rezultatov. Da bi lahko verodostojno primerjali GPV iz tujih skal, je osnovni pogoj nacionalni obračun GPV. Do sedaj ga v Sloveniji še nismo izvedli zaradi premajhnega števila genotipiziranih živali, primernih za vključitev v referenčno populacijo. S tem projektom in posebej razvito programsko opremo bo izvedba možna.

Izdelana bo tudi strategija t. i. nišne selekcije na primeru monogenske lastnosti beta-kazein (A2 mleka). Uživanje mleka, ki vsebuje A2 obliko beta-kazeina, je glede na raziskave bolj ugodno za zdravje ljudi, priporočila za njegovo uživanje pa vse pogostejša. Potrošniki že povprašujejo po tem mleku, vendar v Sloveniji še nimamo postavljene selekcijske sheme za tako usmerjen tip prireje. Večja ponudba mleka take kakovosti iz domače prireje bi bila pozitivna tako za rejce kot za domače potrošnike. Razvit model nišne selekcije bo možno adaptirati tudi na druge monogenske lastnosti.

Rezultati genotipizacije in nacionalne genomske selekcije bodo uporabni na več načinov. Lastna genomska selekcija bo omogočila večjo konkurenčnost kmetij na račun vzreje več vrednih plemenskih živali tako z uporabo domačega kot tujega genetskega materiala. Takšna selekcija bo omogočala rejcem zgodnjo odbiro živali, hitrejšo doseganje genetskega napredka in s tem okrepitev konkurenčnosti rejcev. Omogočila bo informacijo o GPV za ženske in moške živali in s tem primerjavo z mednarodnimi GPV. To bo imelo za posledico večjo transparentnost izbire genetskega materiala za lastno čredo. Genomska selekcija je tudi priložnost za prirejo nišnih proizvodov, ki bi dodatno povečala konkurenčnost nekaterih kmetij npr. na račun prireje mleka s posebno kakovostjo. Nenazadnje bo genomska selekcija omogočila učinkovitejšo upravljanje z genetsko raznolikostjo slovenskih populacij goveda.

Maja Jekler, mag. inž. zoot.
Barbara Luštrek, mag. inž. zoot.
Doc. dr. Klemen Potočnik

Oddelek za zootehniko, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani